

Till Lagga, Knutby och Bladåker

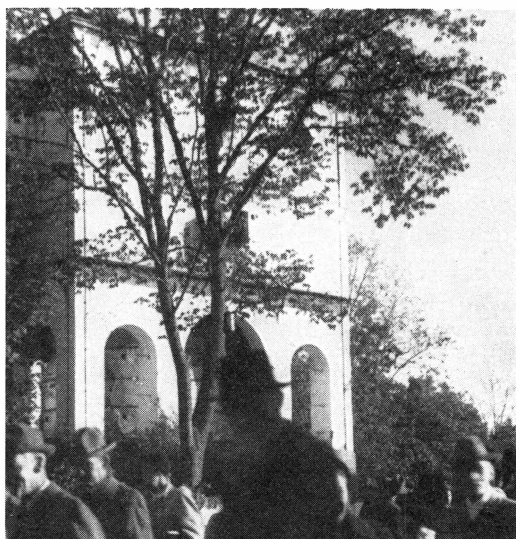
Upplands fornminnesförenings höstutflykt 1954

Upplands fornminnesförenings höstutflykt 1954 ägde rum söndagen 3 okt. med studiebesök i Lagga, Knutby och Bladåkers socknar. Kl. 9 startade två fullsatta bussar från busscentralen mot första målet: det märkliga forngravfältet Kallsjöbacken under Morby i Lagga. Färdledaren, landsantikvarie Sundquist, hälsade här utflyktsdeltagarna välkomna och gav en orientering om den intressanta fornmiljön, vars mest kända plats torde vara Mora äng där till mitten av 1400-talet Sveriges konungar hylades innan de företogo sin eriksgata. Vid det vackra och stämningsfulla gravfältet i Kallsjöbacken hade representanter för Lagga hembygds- och fornminnesförening mött upp för att i fortsättningen vara med om utfärden. Deltagarna fingo på egen hand ta gravfältet i närmare betraktande och där upptäcka de olika gravtyperna, varpå åter samling skedde för diskussion över vad man funnit. Största intresset väckte den i gravfältets centrum belägna husgrunden samt den 18 meter långa stensättningen utefter landsvägen.

Nästa uppehåll gjordes vid Väsby kvarnbacke i Lagga, där hemmansägare K. G. Lundin i ett högt skattat anförande lämnade en historik över väderkvarnen och dess öden under de 80 åren sedan den byggdes. Den ståtliga väderkvarnen med vridbar huv, en s. k. holländare, har räddats åt eftervärlden av Lagga hembygdsförening och är nu i fullt malningsdugligt skick. Kvarnmaskineriet demonstrerades av byggmästare Einar Levander, men tyvärr var vinden alltför svag för malning. Från kvarnen begav man sig till den vid kyrkan belägna gamla prästgården, som också räddats av Lagga hembygdsförening. Den vackra karolinska prästgården från 1600-talets slut torde vara Upplands för närvarande äldsta prästgård. För dess byggnadshistoria redogjorde hembygdsföreningens ordförande kyrkvärden Herbert Samuelsson. I den stora salen fingo färdledarna värma sig framför en härligt sprakande brasa och samtidigt förse sig med nygräddade frasvåfflor och välsmakande äpplen, som Lagga hembygdsförening bjöd på. Efter en rundvandring i den gamla prästgården, som nu är hembygdsgård, avtackades lagga-föreningens presidium och dess damer av landsantikvarien.

Bild 3. Masugnen i Vellnora bruk, Knutby socken.

Färden gick vidare mot öster. Nästa mål var Gammelgården i Knutby, där den nyuppförda Domargården och det nyligen ordnade museet i fatburen från Burvik väckte intresse. Gården och museet demonstrerades av kyrkoherde Erik Söderlund, kyrkvärden David Berglund, fjärdingsman Helge Jansson och folkskollärare Sven Wallström. Några hunno även med ett besök i den vackra medeltidskyrkan med dess på bildscener synnerligen rika och märkliga målningsskrud. Att den medhavda matsäcken smakade förträffligt i det härliga höstsolskenet torde knappast behöva framhållas.

Utfärdens sista etapp var besöket vid Vellnora masugn i Knutby och Bennebols masugn i Bladåker. Vellnora bruk (nedlagt under Rånäs) anlades under namnet Åsby 1684 av Jakob Leijel, i vars släkt det sedan en tid stannade. Det såldes 1733 till Jean Jacques de Geer på Gimo, som 1735 nedlade hammaren, men lät driva masugnen för Gimos räkning. Vellnoras äldre andelar i Dannemora gruvor tilldömdes 1732 Vattholma bruk. Efter Rånäs anläggning 1774 har Vellnora masugn huvud-

Bild 1. Vid husgrunden å Kallsjöbackens gravfält i Lagga socken.

Bild 2. Byggmästare Levander visar Väsby väderkvarns maskineri.

Bild 4. Masugnen och rostugnen i Bennebol, Bladåkers socken.

sakligen använts för detta bruk ända till 1890, då masugnen lämnades öde.

Bennebols masugn (nedlagt under Harg) privilegierades 1680 för riksamiralen Gustaf Otto Stenbock och brukades till Harg tills den 1884 nedlades.

De båda anläggningarna väckte berättigat intresse hos färdtagarna och man hade också förmånen att få masugnarna demonstrerade av ett par män, som själva i sina ungdomsår varit med då ugnarna ännu voro i bruk, nämligen kyrkvärden Berglund i Knutby och nämndeman K. Karlsson i Bennebol. De flesta voro säkert av den meningen att de båda ugnarna med deras pittoreska miljö borde bevaras för framtiden i konserverat skick som representativa minnesmärken över den gamla storartade uppländska brukskulturen.

Sedan färdledaren avtackat de sakkunniga ciceronerna anträdde hemfärden till Uppsala, dit man efter den upplevelserika dagen anlände vid halv sextiden.